

Murrizketak bai, bultzagarririk ez: bihotza gelditu

JUAN JOSE IBARRETXE

Unibertsitateko irakaslea eta lehendakari ohia

Zer pentsatu ugari ematen bazuten 2011 urtearen amaierako langabeziari buruzko datuek, zer esan 2012ko lehen hiruhilekoei buruz. Berretsi baino ez dute egiten egunetik egunera gehiago direla neke handia pairatzen duten pertsona eta familiak. Eustaten datuen arabera, Euskadin 190.500 lagun daude lanik gabe, 2011ko lehen hiruhilekoan baino 25.300 langabe gehiago eta orain dela urtebete baino 22.752 lagun gutxiago Gizarte Segurantzaren kotizatzen dutenak —+%13,5 EAEn (16.700 langabe gehiago); +%20,6 Nafarroan (8.600 langabe gehiago)—. Espainiako datuak, berriz, ikara sortzekoak dira: 5.639.500 langabe, iaz garai honetan baino 729.300 langabe gehiago eta 439.641 afiliazio gutxiago Gizarte Segurantzaren. Espainian dago Europako langabe guztien laurdena. Datu horiek, argazki horiek, gauza askoren erakusgarri izan daitezke; baina, ez dago horretan inolako zalantzarik, hondamendi soziala erakusten dute.

Izan ere, nolako gaitz larria duen gaur ekonomiak islatzen du, batetik, langabeziak, eta, bestetik, orain arteko errezetek ez dutela balio izan gizartearen gaitz larri horri irtenbidea aurkitzeko. Egoera horren aurrean, alor bakarrera bildu du-

gu gure «jakituria» guztia, bai Europan, bai Espainian eta, zoritxarrez, baita Euskadin ere —EAEn eta Nafarroan—, aurrekontu publikoak murrizteko lasterketa zoro batera, alegia, batez ere enplegu publikoari, soldatei, gizarte gastuari eta inbertsio produktiboari dagokienez.

Hedabide gehienek eta ekonomia-aditu gehienek diotenez, murrizketa «saihestezinak» dira mundu osora hedatu den krisiari aurre egiteko; hala errepikatzen dute, konpartsa hutsak balira bezala. Gure arazoa, diote, gehiegizko defizit publikoa da, zor publiko eta pribatu handia, Europako erregio baten baino gehiagoren eta haien erakundeen sinesgarritasunik eza eta, are, kaudimenik eza ere. «Ongizate Estatuaren» gehiegizko tamaina ere aipatzen dute.

Baina, hori guztia, dugun gaitzaren diagnostiko partziala baino ez da, eta, horrexegatik, azkenean okerra gerta daitekeena. Dugun arazoa bestelakoa dela ere esan baitaiteke; hau da, hazkunde ekonomikorik ezak, aberastasunik ez sortzeak ekarri gaituela gauden puntura, horregatik ezin dela lanposturik sortu. Ez dago eskaririk, ez dago kontsumorik, ez dago hazkunde ekonomikorik; eta horrek ezinbestean garamatza gaurko zerga-desorekara. Isatsari hozka egiten dion arraina.

Paul Krugman Nobel saridunak ematen digu arrastoren bat defendatzen duenean oraingo ziklo ekonomikoaren ikuspegi zabal eta osoa izan behar dugula, eta ihes egin epe laburreko ikuspegi eta analisi estatikoetatik. Beste gomen-dio bat ere ematen digu Krugmanek: ez dezagula har sektore publikoan murrizketak egitea EBko egoeraren irtenbide bakartzat.

Ematen du inor ez dela jabetzen %3 inguru hazi dela mundua 2011n, eta beste horrenbesteko hazkundera espero dela 2012rako. Ekonomia aurreratuak direla portaera okerre-na dutenak, %1,4 eta %1,3ko hazkundera izango baitute, hurrenez hurren, 2011 eta 2012an, Munduko Bankuak 2012ko urtarrilaren 18an argitaratu dituen datuen arabera. Eta ekonomia «aurreratu» horien artean, bereziki txarrak dira euroroguneari dagozkion datuak, ekonomiaren %0,3ko beheral-

dia aurreikusten baita 2012rako. Beraz, Europaren ikuspegitik, ez dugu hazkunde arazoa bakarrik, badugu banaketa arazoa ere, ekonomian berria ez den arazoa, bestalde. Nahikoa dugu XX. mendeari begiratu bat ematea: hazkunde erritmo bera izan zuten ekonomiak eta herrialde batzuen eta besteen arteko aldeek.

Era berean, ematen du inor ez dela jabetzen Espainiak %61eko zorra zuela BPGarekin alderatuz 2010eko amaieran; hau da, Europako beste herrialde askok baino txikiagoa: Holanda (%62,9), Belgika (%96,2), edo are Erresuma Batua (%79,9), Frantzia (%82,3) edo Alemania ahalguztidunak (%83,2). Hala ere, merkatuek zigortu egin dute arrisku-prima handia ezarriz, eta horrek ikaragarri garestitzen du defizit publikoa finantzatzeko behar duen dirua.

Batzuek dagoeneko Ongizate Estatuaren «lasta» deitzen diotenari dagokionez, berriz, gogoan izan behar dugu askoz handiagoa dela Gizarte Ongizatearen pisua Alemanian —zer esanik ez iparraldeko herrialdeetan—, interbenituak izan diren Irlandan, Portugalen edo Grezian baino... Edo «azkenak» diren herrialdeetan baino. Ez al dira horiek guztiak gogeta egiteko motiboak?

Guztiok dakigu eska daitekeela mailegu bat etxea edo autoa erosteko (eztabaidagarriagoa da oporretara joateko egin daitekeen ala ez). Baina ez dago inolako zalantzarik ez dela mailegurik eskatu behar supermerkatuan erosketa egiteko. Bestela esanda, ongizate-sistema izan nahi badugu, aberastasun eta diru-sarrera nahikoa sortu beharko dugu sistema hori finantzatzeko, oker handia delako maileguetara jotzea gizarte-politikak finantzatzeko. Murrizketak dira horrelako jokabidearen ondorioa. Gakoa ekonomia bizkortzea da, horixe baita bidea gizarte-gastua razionalizatzeko, horixe da bidea babes sozialeko mekanismoak ez desmuntatzeko.

Etorkizunari begira, zentzuzkoa da aitortzea azkenean ez dela izango zor-maila etorkizun hori baldintzatuko duena. Beste faktore batzuk izango dira benetan baldintzatuko dutenak: ezagupenek, trebetasunek, gure gizon-emakumeen

jakituriak, beren komunitatearekin duten konpromisoak, naturarekin eta munduarekin duten konpromisoak. Beste modu batean esanda, kapital soziala eta kapital naturala, hortxe jokutzen dugu etorkizuna.

Zoritarrez, gaurko errezetek beste bide bat daramate. Buru-belarri sarturik gaude *murrizketen olimpiada* zentzugabe horretako lehian. Zenbat eta murrizketa handiagoak proposatu, hainbat eta kudeatzaile hobea izan. Baina, Erdi Aroan gaixoei egiten zitzaizkien odolusteen pareko izango dira murrizketak ez badute ondoan bultzagarri ekonomikorik, lana, eskaria, aberastasuna eta zerga bidezko sarrerak sortuko dituenik. Odolustutako pertsona haiek ziurrenik min gutxiagorekin hilko ziren, baina hil egiten ziren. Bultzagarririk gabeko murrizketek ere azkenean gerarazi egiten dute gaixoaren bihotza.

Iritzi hori bera agertu zuen Keynesek 1937an honakoa esan zuenean: «Hedaldi garaia da austeritate fiskalerako une egozia, ez atzeraldi garaia». Bitxia bada ere, urte haietan saiatu zen Franklin Delano Roosevelt AEBetako presidentea aurrekontu publikoak orekatzen, Beheraldi Handiaren ondoren ekonomia suspertzen ari zela ikusirik. Baina azkarregi joan nahi izan zuen, eta jokabide horrek atzeraldi sakonera eraman zuen berriro ere estatubatuar ekonomia. Gainera, Paul Krugmanek zentzuz dioen bezala, zor handiak dituzten herrietatik bakar batek ere ez du lortu finantza-merkatuen onginahia erakartzerik murrizketa drastikoak eginez.

Gogoetaren bat egin beharko dugu, etorkizuna ez baita batere erakargarria. Sala i Martinek dioenez, aurreko urtearen amaierako ahultasun ekonomiko berberarekin hasi da 2012a ere. Europako periferia atzeraldian dago berriro ere (hots, hazkunde ekonomiko negatiboa duela) eta AEBak anemiak jota daude oraindik. Bai han eta bai hemen, zorrak kendu nahian dabilta gobernauk, bankuak eta familiak, eta horrek gastuak murriztera daramatzate; gastu-murrizteek, aldi berean, eskaria gutxitzea dakarte eta ekonomia uzkurteza eragiten dute.

Bi fenomeno berri gehitu behar zaizkio horri guztiari: batetik, lehertu egin da Txinako etxebizitzaren burbuila, nahiz oraindik ikusteko dagoen nolakoa izango den erorialdia, hondamendira eramaterainokoa edo geldiagoa. Ikuskizun dago, halaber, nolako eragina izango duen garatzeko bidean dauden gainerako herrialdeetan. Bestetik, eurogunearen erdialdeko herrialdeak ere kutsatu ditu Europaren periferiako krisi ekonomikoak; beraz, Espainiak, Italiak edo Greziak bi delagun izan ditzakete eremu horretako herrialdeak, Alemania edo Holanda esaterako, beren gurutze-bide sozio-ekonomikoan. Argi geratuko da, hartara, guztien etorkizunerako dela lasta europar lidergorik eza. Edo, nahiago bada, gaurko europar politika insolidario eta egoskor horrek guztiok itoarrak gaitzakeela.

Horrek guztiak pentsarazten dit gaurkotasun *mingarria* dutela Albert Einsteinek orain dela 100 urte esandako hitzek: «bitartekoetan perfektioa, helburuetan konfusioa, horixe da, nire iritziz, garai hauen ezaugarria».

Adibide argigarri bat. Osasun arloan, soldatetan, pentsioetan murrizketak egitea eta, aldi berean, zergak igotzea (PFEZ, OHZ...) izan dira Espainiako gobernu aukeratu berriak hartu dituen lehen neurriak. Ondorio bakarra izan dezakete horrelako neurriek, ekonomiaren egoera okerrago-tzea. Badirudi bat datozela oraingo gobernuko politikariak eta aurreko gobernuak ere: hobe da askori zerbait kentzea, gutxi batzuei asko kentzea baino. Uste dute pertsonak asko izanik, eta kentzen zaien kopurua txikia, ez diotela igarriko; gutxi direnak, aldiz, kexatu egingo lirake eta ez lukete hain erraz etsiko.

Hori guztia, lidergo falta nabarmena erakutsi duen EB batean, *ahal duena salba dadila* motako politikak aplikatuz guztiok hondora gaitzakeen EB honetan, egunerokoak baitira diagnostikoa egiteko orduan erakusten dituzten aldeak, liskarrak sortzeraino heltzen direnak. Arrazoi osoz dio honakoa Iñaki Beristainek *Crisis financieras y perspectivas* lanean:

uste dut neurri partzialen bidez egin nahi zaiola aurre arazo global bati (sektore publikoa & sektore pribatua, ekonomia erreala & finantza ekonomia, arlo guztiak hartzen dituenari). Arazoaren erdiari eman diezaioquete irtenbidea neurri partzial horiek, horixe baita sektore publikoa ekonomia osoan, %50 (eta sektore publikoa murriztea edo orekatzea izan da azken garaietako politiken helburu ia bakarra).

Arrainak oraindik ere isatsari hozka ari dira, ez dakite besterik egiten.

Alde horretatik ezer berririk ez Espainian, euroguneko norabiderik gabeko bideari jarraika hor ere. Ez dirudi zentzuzkoa arazo bati irtenbidea eman nahia arazo horren %50az bakarrik arduratuz, eta albo batera utziz eragile pribatuek ordezkatzan duten beste %50a. Izan ere, eragile pribatu horiengan ere badu eragina zorpetze handiak, likidezia eskasiak, espektatiba negatiboek, langabezia-tasa altuek, beherantz doazen kanpo-merkatuek, eta abarrek.

Hori bai, dagoeneko badakigu *erruduna* nor den. Lehen, finantza-krisi esan zitzaion hartan, aurrezki kutxak ziren errudunak; oraingoan autonomia erkidegoak dira defizit publiko ikaragarriaren erantzuleak. Eta sendabidea: horiek interbenitzea. Baina, egia esan, ez da gauza berria Estatuko administrazioek autonomia erkidegoetako aurrekontuak kontrolatu eta horien gaineko erabakiak hartu nahi izatea.

Kontua da Espainiako gobernuak Bruselari agindu ziola 2011 urtea ixtean defizita ez zela izango BPGaren %6 baino handiagoa. PPK, gobernura iritsi ondoren, onartu behar izan du defizita %8 baino handiagoa izango dela, eta 40.000 milioi eurora helduko dela 2012an egin beharreko egokitza-pena. Gainera, Raxoi buru duen lehen ministro kontseilua-ren ondoren emandako datuek adierazten zuten gertatu den goranzko desbideratze horren %0,3 bakarrik dela administrazio zentralak sortua. Autonomia erkidegoak dira gainerakoaren, hau da, %1,7ren, erantzule.

Eta datu horrek agerian uzten du, batetik, nolako aldeak dauden autonomia erkidegoen artean: batzuk nazio dira, geheetan daramate autogobernua eta badakite eskumenak zen-

tzuz gauzaten; beste batzuk, aldiz, artifizialki sortu ziren, eta ospea eta entzutea jarri dituzte erantzukizunaren aurretik. Eta, bestetik, argi geratu da arazo politiko larria sortuko dela batez ere Estatuko nazio historikoekin, baldin eta Alemaniak berarekin jokatu duen moduan jokatu nahi badu Espainiako gobernuak autonomia erkidegoekin; izan ere, nazio diren erkidegoek erantzukizunez jokatu dute eta baita frogatu ere badakitela nola kudeatu efikaziaz baliabide publikoak.

Euskal Autonomia Erkidegoak eta Nafarroako Foru Erkidegoak badute, gainera, zerga- eta finantza-autonomia zabalak, oro har buru argiz garatu dutena, geure kultura sozio-ekonomikora egokitutako neurri propioak hartuz (orain ere ez dituzte zertan kopiatu Raxoiren zerga-igoerak, ezta hezkuntzan eta osasun arloan egin dituen murrizketak ere). Ez erkidego batek eta ez besteak sortu die inoiz desorekarik Estatuaren kontuei, ez behintzat PSE/PP itunak iritsi diren arte; aitzitik, autogobernua ongizatearekin dagoela lotua erakutsi dute. Beraz, oso erne egon beharko lukete biek ala biek zer gertatzen den, guztientzat zuzenketa-neurri berak aplikatu nahi izate hori benetako mehatxua baita; berdin dio alde zentsore moduan jokatzeko duten edo ondorengo berresle moduan.

Eusko Jaurlaritza, bultzagarri gabeko zorpetzea

Azken hilabeteetan eten gabe egin du gora arrisku-primak Estatu osoan. Bilakaera horrek berehalako ondorioa izan du: administrazio publikoek baldintza garestiagoak izango dituzte zorra birnegoziatzeko garaian. Hainbat herrialdek izan dituzten zailtasunek —hor ditugu Portugal, Irlanda edo Grezia—, eta Italiak eta Espainiak gaur dituztenek argi asko erakusten digute zenbateraino eragiten digun eta eragingo digun guri ere zorra garestitzeak.

Zorpetzea berez ez da txarra, baldin eta neurri eraginkorrak hartzeko bada, eta ez gastu korrontea handiagotzeko.

Hau da, garai hauetan kontu handiz erabaki behar dugu zertarako zorpetu nahi dugun eta zenbateko zorra hartu nahi dugun geure gain, bestela ikaragarria izango baita kostua. Zorpetu bai, ekonomiaren dinamismoa emendatuko duten bultzagarriak sortzeko, ikerkuntzan eta berrikuntzan inbertitzeko, prestakuntzaren eta jakintzaren aldeko apustu estrategikoa egiteko; gaur, zalantzarik gabe, erabaki beharrezkoak eta egokiak dira horiek guztiak.

Baina, azter dezagun Eusko Jaurlaritzaren zorra. 2008an baino zorpetuago dago gaur EAE, eta are zorpetuago egongo da datorren urtean. 2008an, Eusko Jaurlaritzaren zorra ez zen 700 milioi eurora heltzen. Gaurko Eusko Jaurlaritzak egin duen ekonomia eta aurrekontu-kudeaketaren ondorioz, 5.500 milioi euroraino egin du gora zorrak 2011n; eta ez dezagun ahaztu PPre abala ere izan duela kudeaketa horrek. Eta gobernuaren lehen aurreikuspenak berresten badira behintzat, zorra 7.000 milioikoa izatera iritsiko da 2012an. Halakorik gertatzen bada inguruan arrisku-primak gora egingen jarraitzen duen bitartean, eta Espainiako primak kutsatzen gaituen bitartean, guztiz logikoa da ondorio honetara iristea: zorpetzea garestien gertatzen den unean, Jaurlaritzaren zorra zortzi aldiz biderkatuko da lau urtean, dagoeneko hautsi den PSE eta PPre arteko itunari esker. Garesti, oso garesti aterako zaio herri honi bi alderdien arteko ituna; euskaraz esaten den bezala, larrutik ordainduko dugu.

Makroekonomiaren ikuspegitik, horrek esan nahi du Jaurlaritzaren zorra gure BPGaren %8koa izango dela 2012an; duela lau urte, berriz, 2008an, %1ekoa zen. Aurrekontuei dagokienez, zorra handitze horrek eragin izugarria du, suntsitzailea. 425 milioi euro gorde beharko dira datorren urteko aurrekontuan zorrari erantzuteko, 170 milioi amortizaziorako eta beste 255 milioi interesak ordaintzeko. Kopuru hori 800 milioi eurokoa baino handiagoa izango da 2014an, zama finantzario oso garrantzitsua epe ertainera, hurrengo gobernuaren jarduna lotuko duena, zalantzarik gabe. Nahikoa da datu bakarra zifra horien neurria ulertzeko. Admi-

nistrazioko funtzionarioen eskubideak murriztea erabaki du Eusko Jaurlaritzak. Gobernuak dioenez, 100 milioi euroko *aurrezkoa* ekarriko dute neurri horiek; baina 225 milioi euroko gastua ekarriko du, ekitaldi berean, zorraren interesak ordaintzeak.

Hala ere, galdera hau egin behar diogu geure buruari: zertarako erabaki du gaurko Jaurlaritzak horrenbeste zorpe-tzea? Eta ez dirudi erantzuna izango denik helburu egokietarako erabiliko direla mailegu bidez lortutako baliabideak: alegia, egoera ekonomikoa bizkortuko duten bultzagarriak eskaintzeko, edo berrikuntzan, jakintzan inbertsioak egitea sustatuko dutenak.

Adibide batekin azaldu dezakegu hori guztia. Euskal Autonomia Erkidegoak ehuneko 18,24 murriztu du berrikuntza teknologikoan egindako gastua 2008-2010 epean; eta Nafarroak %10,38, INEk (Estatistika Institutu Nazionalak) 2011ko abenduaren 14an argitaratu zituen datuen arabera. Estatuan oraindik ere erreferente izaten jarraitzen dugun arren, bereziki larria da halako murrizketa gure enpresen arteko lautik bat berritzaileak direnean teknologiaren alorrean; zehazkiago esanda, %24,70 EAEn, %25,72 Nafarroan. Bereziki larria da, oraindik ere teknologikoki aurreratuak diren enpresa asko dituen herria garelako, eta EAEn enpresek egiten dituzten salmenten %35,87 berrikuntzari loturikoak direlako. Baina horrek ez du luzaro iraungo berrikuntzan inbertitzeari uzten badiogu.

Bitxia da Euskal Autonomia Erkidegoan aldi berean inbertsioek behera egin izana eta zorra, berriz, neurri gabe gehitu —sei aldiz biderkatu baita—. Bestalde, hor dugu dagoeneko inbertsioak gutxitzearen lehen ondorioa: Europarekin alderatuta, atzera egin izana berrikuntzarekiko konpromisoan. Ahalegin handia egin ondoren, 2008an lortu zen, lehen aldiz, Europako batez bestekoaren gainetik egoeta: 2008ko Berrikuntzaren Europar Indizeak (EIS) emandako datu ofizialen arabera, 0,49 zen EAeko indizea, eta 0,48 Europako batez besteko indizea. 2010ean eman dituz-

ten datuek, aldiz, erakusten dute atzera egin dugula: 0,52 da Europaren batez besteko indizea, 0,45 gurea. Orain artekoa nahikoa ez eta, 2011ko aurrekontua eta 2012koa alderatuz gero, ohartuko gara 175 milioi euroko murrizketa izan dutela gure etorkizunerako guztiz funtsezkoa den I+B+g alorra sustatzeko diru-partidek.

Eta ez du ematen gobernuak programaturiko inbertsio produktiboa denik ere zorpetzea eragin duena. 2012an (Euskal Yaren eragina albo batera utziz) 151,5 milioi euro gutxiago izango dira inbertsio errealetarako, iaz baino %9,2 gutxiago.

Horri gehitu behar zaio, krisia burua erakusten hasi zenean, 500 milioi erabili zituela Eusko Jaurlaritzak, batetik, laguntza finantzarioko programak ezarriz enpresa txiki eta ertainei, ETE (PYME) delakoei, laguntzeko, eta, bestetik, gure enpresen aktibo zirkulatuak sendotzeko. Programa horretako 300 milioi baino gehiago erabiliak zeuden PPrene laguntzari esker sozialistak Eusko Jaurlaritzan sartu zirenerako. 2009ko maiatzean osatu zen euskal administrazioak erabaki zuen abal-emaile izateari utziko ziola, baina programari eutsi zion. Ondorio hauxe izan du erabaki horrek: iaz 57 milioi euro eskas erabili ziren laguntza finantzarioaren behar gorrian dauden euskal ETEak sustatzeko. Beste modu batean esanda, egunetik egunera handiagoa zorra, baina murriztagoa ekonomia errealearen, prestakuntzaren eta berrikuntzaren sustapena. Murrizketak bai, baina bultzagarririk ez.

Begi-bistakoak dira horrelako politiken ondorioak. Orain dela bi urte baino pobregoak gara. Hauxe diote Eustaten estatistikek: 2008 eta 2010 artean, bost puntu jaitsi da euskaldunen per capita errenta Europako batez bestekoarekin alderatuz; %138koa zen 2008an, eta 2010ean, berriz, %133koa.

Ez dago zalantzarik, gaurkotasan *mingarria* dute orain dela 100 urte Albert Einsteinek esandako hitzek; nik ere bat egiten dut uste horrekin: «bitartekoetan perfekzioa, helburretan konfusioa, horixe da, nire iritziz, garai hauen ezau-garria». Gezurra dirudi, baina horixe da gertatzen zaiguna. Hain zuzen, Europa bitartekoak perfekzionatzen ari da aha-

leginean krisi historiko honetatik ateratzeko, baina ez daki nora joan nahi dugun. Ezagutzan aurrerapen handiak, ezagutza hori behar bezala aplikatzeko behar dugun jakiturian ere aurrerapen handiak egin beharko ditugu aurrean ditugun arazoei irtenbidea aurkitu nahi badiegu, izan ditzakegun aukerak ongi baliatu nahi baditugu.

Oraingoz Zainketa Intentsiboko Unitatean gaude. Garaiz ohartuko ote gara murrizketek gaitza arindu dezaketela, baina, bultzagarrikerik ezean, denbora kontua dela zorigaiztoko amaiera izatea? Jabetuko ote gara zenbaterainoko garrantzia duten, egoera makurrean aurkitzen garenean, inbertsioa, zientzia, hezkuntza, azpiegiturak, ordezeko energiak sustatzeko politikek, tokiko aurrezkoa (Kutxabank) bideratzea sustatzeko politikek? Jabetuko ote gara murrizketak ez direla nahikoa ekonomia biziko bada, edo, areago, murrizketak bakarrik eginez, bultzagarrikerik ez badago, gaixoa hil egingo dela azkenean? Konturatuko al gara behingoz oparotasun urteak aprobetxatu behar direla finantza publikoak saneatzeko, oparoaldia ongi kudeatzen jakin behar dela, Espainiak egin duenaren guztiz alderantzizkoa egin behar dela, alegia —horretan, umiltasun osoz diot, egokiago jokatu dugu duela hiru urte arte—, horixe delako bide bakarra gero ur nahasietan zuzen nabigatu ahal izateko; konturatuko al gara oparoaldia ongi kudeatzeak bakarrik berma dezakeela aurrekontu publikoaren eta Estatuaren *betekizun antiziklikoa*? Jakingo ote dugu esperientziatik ikasten, XX. mendeko gertakizun ekonomikoetatik: 29ko *Depresio Handia*, 70 eta 80ko hamarkadetako krisiak, Japoniako krisia, Latinoamerikakoa?

Hori guztia iradoki nahi du gogoeta honen tituluak eta baita mamiak ere: ondoan bultzagarrikerik ez duten murrizketek bihotza gerarazten dute, ekonomia eta pertsonak ausertitatean itotzen dituzte.¶